

DOLMABAÇE SARAYI TABLO KOLEKSİYONU

19.yüzyıl sonuyla 20.yüzyıl ilk yarısında ürün vermiş çok sayıda Türk ve yabancı ressamın yapıtlarından oluşan Dolmabahçe Sarayı tablo kolleksiyonu, gerek batılılaşma hareketleri sonucunda kültür yaşamımızda meydana gelen değişimi belgelemesi, gerekse Türk resim tarihimizin ilk örneklerini sergilemesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu yapıtlar, belirli bir zaman dilimi içinde Türk plastik sanatlarının gelişimini, sarayın resim sanatına yaklaşımını, beğenisini, yabancı ressamın saraya karşı tutumlarını ve Osmanlı Resim Sanatı'nın genel konumunu yansıtmaları yönünden de önemli bir birikim oluşturur.

II.Mahmut döneminden başlayarak Avrupa ile Türkiye arasındaki ilişkilerin giderek artması, Türkiye'ye gelen yabancı ressamın çalışmaları ve askeri okul programlarında yer alan, Euklides geometrisine temellendirilmiş perspektifli resim dersleri, minyatür geleneğinden gittikçe uzaklaşan yeni bir resimsel anlatımın başlangıcı olmuştur. Bu yöndeki etkinlikler Abdülmecid döneminde daha da gelişmiş, Türkiye'ye yerleşmiş Avrupalı ressamın yaptığı yağlıboya ve suluboya resimler sayıca artarken Türk ressamın da, bu oluşumların dürtüsüyle perspektifli yağlıboya resmi uygulamaya başlamışlardır. Aynı evrede, kimi ikinci sınıf Avrupalı sanatçıların aracılıyla saraya tablo sunup, nişanlarla ödüllendirildikleri de görülmektedir.

Sarayın sanatı destekleyen bu yaklaşımı 1861'de başa geçen Abdülaziz döneminde doruk noktasına ulaşacaktır. Bundan kuşkusuz Sultan'ın sanatçı kişiliğinin payı büyüktür. Abdülaziz'in 1861'de

yaptığı Avrupa gezisi, o gezi sırasında Uluslararası Paris Sergisi ve Viyana'da Belvedere Sarayı'nda gördüğü resim sergileri onun sanat sevgisini güçlendirmiş, ilgisini arttırmış, Londra, Paris ve Viyana'dan saraya tablo alınmasına yol açmıştır. Abdülaziz döneminde Ayvazovski, Chelebowski, Guillemet gibi sanatçıların sarayda çalıştığı bilinmektedir.

Bu dönemde Şeker Ahmet Paşa tarafından açılan ilk Türk resim sergisi (1873), büyük bir ilgi görmüş, basında yazıları çıkmış ve İstanbul'da bir resim piyasası oluşmaya başlamıştır. 1875 yılında açılan ikinci resim sergisiyle sultanın yakından ilgilenmesi, birçok tuali saraya getirtip incelemesi ve sanatçılara ödüller vaatmesi Saray'ın bu konuya yaklaşımını, verdiği önemi kanıtlamaktadır.

1800'lü yılların sonlarına doğru, resim eğitimi veren askeri okulların yanısıra, sivil okulların da, programlarındaki resim dersleriyle yeni sanat ortamının oluşmasına katılmaları, resim sanatındaki değişimleri hızlandıran yeni bir olgu görünümünü kazanır.

II. Abdülhamit döneminde (1876-1909), 1883'de Sanayi-i Nefise Mektebi, bir başka deyişle Güzel Sanatlar Akademisi'nin kuruluşu, bu okul mezunlarının da üretime katılımını sağlamıştır. Ayrıca eğitici kadrosundaki batılılardan Aquarone ve Zonaro'nun, sultanın yakın çevresinde yer alarak saray ressamlığı yapmaları batılı akademisyenler ve saray ilişkisi açısından önemlidir.

Saltanatın kaldırılmasından sonra 1922'de halife olan Abdülmecit Efendi'nin şehzadeliği ve halifeliği sırasındaki süreçte, gerek kendi resim çalışmaları, gerekse sanatçıları desteklemesi açısından dikkate değer niteliktedir. Halife Abdülmecit, aralarında İbrahim Çallı, Avni Lifij, Hikmet Onat'ın da bulunduğu, 1914 kuşağı olarak bilinen, izlenimci yaklaşımlı ressamların sürekli yanında yer almıştır.

Tual resmi anlayışında, dönemin sultanının da katıldığı, değişik değerlendirme ve beğenilerle oluşan Saray koleksiyonundaki beş yüze yakın yapıtı üç değişik sanatçı grubunun gerçekleştirdiği izlenmektedir. Avrupalı ressam, Osmanlı ressamı ve imzalarını tuvallerine geçirmemiş olan adsız sanatçılar.

Şeker Ahmet Paşa'nın Saray'da sanat danışmanı olarak da adlandırılabilir bir görev aldığı yıllarda, Paris'teki hocası Gêrôme aracılığıyla getirtilen, satın alınan tablolar, koleksiyondaki Avrupalı ressamın yapıtlarının büyük bir bölümünü oluşturur. Bu ressam, Yvon, Boulanger, Washington, Fromentin, Chaplin, Huquet, Harpignes, Daubigny, Schrayerve Gêrôme gibi, batıda "Orientalist" konularda ün yapmış ustalardır.

Bunların dışında, İstanbul'da bulunup sarayda çalışmış, sarayı resim sunmuş ya da resmi sunulmuş, aralarında Aivazovski, İstanbul'da ilk özel akademi açan Guillemet, Zonaro ve neopressionist Rysselberge gibi ressamın da bulunduğu bir dizi sanatçının yapıtları da saray koleksiyonunda önemli bir kesimi oluştururlar.

1874'de İstanbul'a gelen, yapıtları nedeniyle II.Rütbeden Osmanlı Nişanı'yla ödüllendirilen ve kentin manzaralarını, çeşitli deniz görünümünü kendine özgü romantik anlatımıyla görüntüleyen, Car Aleksandr'ın ressamında Aivazovski'nin sarayda, en erken örneği 1843 tarihi taşıyan yirmi dokuz yağlıboya tablosu bulunmaktadır.

Ülkesinin görüntülerinin yanısıra, İstanbul'u, tiplerini, sosyal yaşantısını, Osmanlı tarihindeki önemli olay ve kişileri, çizgiyle, fırçasıyla yaşatan, II.Abdülhamit zamanında "Ressam-ı Hazret-i Şehriyarî" ünvanı ve sultanın nişanı ile onurlandırılan F.Zonaro'nun biri karakalem, üçü suluboya, diğerleri yağlıboya olmak üzere on dokuz yapıtı bugün Dolmabahçe Sarayı'nın çeşitli mekanlarında sergilenmektedir.

Kolleksiyonun yaklaşık üçte birini kapsayan batılı sanatçıların ürünleri, konu açısından ele alındığında çoğunluğunun, 19. yüzyıl batı resmine egemen olan egzotik ve tarihsel konular, romantik manzaralar, savaş sahneleri, ölüdoğa ve portrelerden oluştuğu görülür. Bu yabancı ressamın bazı ortak özellikleri olduğu söylenebilir. Hiçbiri resim tarihinin birinci derecede önemli adları değildir. Çoğu, yaşadıkları dönemlere göre fazla "akademik" sayılabilecek ressamlardır. Ancak İstanbul'un, Osmanlı Sarayı'nın ve Doğu sanatının özgün değerleri, bu ressamın büyük bölümünü, çeşitli biçimlerde etkilemiş ve ortaya, gerek Türk resmi üstündeki etkileriyle, gerekse Avrupa resim sanatının yakın geçmişine tuttukları ışıkla önemli bir dizi sanat eseri çıkmıştır.

Saray koleksiyonunda yapıtları bulunan Osmanlı sanatçılarına gelince, bunların bir bölümü "Primitifler" adıyla tanınan Enderun'lu, Darüşşafaka'lı ve Harbiye'li sanatçılardır. Ahmet Hamdi, Hakkı, Ziya, Enderun'lu Nusret, Enderun'lu Ömer, Enderun'lu Hasan Behçet, Musa Kâzım, Şemsettin gibi, iki boyutlu resimden perspektifli resim döneminin temsilcileri olan bu ustalar çoğunlukla manzara konusunu işlemişler, ağır basan çizgisellikleriyle 19. yüzyıl Osmanlı duvar resmi anlayışına bağlayabileceğimiz, figürsüz yapı ve doğa resimleri yapmışlardır.

Saray, köşk ve kasırları da konu alan, onların hasbahçelerini de betimleyen ve salt doğanın, yapıların betimlemesi olmaktan çok Sultan'ın mülkünü görüntüleme amacını güden bu resimler dondurulmuş bir zaman ve mekân boyutu içinde ele alınmışlardır.

Osmanlı ressamlarının öteki bölümü ise Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid Bey, Halil Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Osman Hamdi Bey ve Halife Abdülmecid gibi, batılı anlamda akademik bir anlayışı benimsemiş sanatçılardır. Figür, ölüdoğa ve manzara konularını işleyen bu sanatçılar aynı zamanda, bu dönemde açılan sergi ve salonlara katılan başlıca ressamlar olmuşlardır. Aralarında bazıları primitiflerden oldukça farklı serbest fırça vuruşları ve renk kullanımlarıyla, katı doğa görünümüne hareket getirmişler, Courbet'yi, Corot'yu anımsatan gerçekçi doğa betimlemelerine gitmişlerdir. İzlenimci paleteye yakın anlayıştaki Avni Lifij, Hikmet Onat, Şevket Dağ ise bu bütünün içinde daha geç yanıt veren ama çağdaş Türk

resminin kökenini oluşturan ilk Türk ustalarındandır.

Bütün bunların dışında, sanatçıları bilinmeyen ve sayıları 200'e yaklaşan bir dizi tablo sarayın çeşitli mekânlarının duvarlarında, çağdaş değerlendirmeleri beklemektedir.

PABLolar
KAYNAKÇA (BAŞLICALARI)

- Bénézit E., Dictionnaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs, (Printed in France Copyright by Librairie Gründ), 1948-1955
- Boyar P., Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devrinde Türk Ressamları Ankara, 1948.
- Cezar M., Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, İstanbul, 1971
- Ersoy A., "Milli Saraylarımızdaki Tabloların Türk Resim Sanatındaki Yeri ve Önemi", TBMM. Milli Saraylar Sempozyumu, Bildiriler, 131.1985, s.182-184
- Germaner S.-İnankur Z., "Milli Saraylarımızda Yer Alan Resim Sanatının Önemli Örnekleri. Yeni Bir Kesit", TBMM Milli Saraylar Sempozyumu, Bildiriler, 131.1985, s.177-180
- Halil Edhem, Elvan-ı Nakiye Koleksiyonu, İstanbul, 1340
- İslimyeli N., Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedisi, Cilt I-III, Ankara Sanat Yayınları, 1967, 1969, 1971,
- Leuda R., Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı, Ankara, 1977.
- Tansuğ, S., "Türk Ulusunun Asker Ressamları" Sanat Gevresi, 1981, Sayı 36, s.5-9
- Türk Türk

(2)

Ömer, S.,

"Milli Saraylar Koleksiyonunun
Resim Tarihimiz Açısından Önemi"
TBMM. Dergisi, Sayı 2, Nisan 1986
s. 66-69

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti
Gazetesi, No 14, 1 Mart 1330

Toros T.,

"İstanbul-Varşova Köprüsünde
Keskoca Bir Tarih Var"
Milliyet Gazetesi, 14 Ocak 1982

Başbakanlık Arşivi

Dahiliye İradeleri no. 4669

Hariciye İradesi, no. 2000

Hariciye Kısmı, no. 13447/298

ve

13476